

הלכות עירובין שפ"א תשצט

יחיד אינן דומין כאורחים אצלו¹⁰⁰ ואפילו אם כבר החזיק הוא בחצר¹⁰¹ אין זה מועיל שלא יוכלו הרבים לחזור בהם.

אבל מותרים להכניס מחצר לביתו¹⁰² לפי שאין נראה חזרה אלא כשמכניסים לרשות שלהם שביטולו הדוינו להצר אבל כשמוציאים מרשות זו ומכניסים לרשות אחרת אין זו נראית חזרה.

אבל אסורים להכניס מחצר לבתיהם אפילו אם ביטלו לו גם רשות בתיהם שנעשה הכל רשות אחד שלו מ"מ כיון שהם אינן כאורחים לגבי היחיד א"כ כשמכניסים לבתיהם הרי זה כאלו תורים וזוכים בבתיהם ואין צורך לומר שאסורים להוציא מבתיהם להצר אפילו ביטלו גם הם רשות בתיהם¹⁰³ כמו שאסורים להוציא אפילו מבוטל ממש להצר:

ז וכן אם היו שנים לכד דרים בחצר ולא עירבו וביטל אחד מהם להבירו דינו כרבים לגבי יחיד שאף היחיד אינו נעשה אורח לגבי יחיד אלא לגבי רבים ואין רבים פתוחים משנים וכן רבים שלא עירבו שביטלו רשותם לרבים שעירבו אינם נעשים אורחים אצלם ודינם כרבים לגבי יחיד¹⁰⁴:

ז רבים שלא עירבו יכולים לבטל רשותם¹⁰⁵ בין ליחיד שלא עירב בין לרבים שעירבו ביניהם¹⁰⁶ ובלבד שכל אחד מהמבטלים יבטל לכל אחד מהם כמו שנתבאר למעלה¹⁰⁷ ביחיד המבטל אבל לרבים שלא עירבו אפילו לשנים שלא עירבו אין מבטלין להם¹⁰⁸ בין שהמבטלים הם רבים שעירבו בין שהוא יחיד שלא עירב שהרי אף לאחר שובטלו להם הם שנים ואחד אוסר על הבירו¹⁰⁹.

ואפילו אם חזר האחד וביטל להבירו אינו מועיל כלום¹¹⁰ שכיון שבשעה שביטלו הראשונים החצר לוח החזור ומבטל לא היה לו או בה זכות של היתר מטלול מפני שאסורים זה על זה א"כ ביטול זה לא הועיל כלום וכשהחזר ומבטל לוח אינו יכול לבטל רשות שלהם שהרי א"כ זכו בה¹¹¹ ואפילו כשביטלו לו הראשונים אמרו לו אנו מבטלים לך על מנת שתחזור ותבטל להבירו שנתנו להם רשות לבטל לו אינו מועיל כלום¹¹² שכיון שלא זכה בחלק שביטלו לו בענין שיוכל לטלטל בחצר אינו יכול להקנות להבירו¹¹³:

שפ"א דיני המבטל רשותו ועבר והוציא ובו ז' סעיפים:

א המבטל רשותו ועבר והוציא א"כ מכיתו להצר בשוגג אינו אוסר במזיד אוסר¹¹⁴

מח ברייתא ע"א, מור וש"ע שם.
מט סעיף א.
נ משנה שם, מור וש"ע שם.
נא מור וש"ע שם.
נב נגמרא ט"ז, ב.
נג הע"י שם ד"ה קמ"ל, ט"ז ס"ק ד.
נד נגמרא ע"א, מור וש"ע שם.
נה רש"י שם ד"ה לא צריכא, ט"ז שם, מ"א ס"ק פ.

לקמן ס"ה שפ"א ס"ה, יחיד המבטל רשות חצרו (ולא ביתו) לרבים יכול להוציא מבתיהם להצר (אפילו קודם שהחזיקו).
מב נגמרא שם, מור וש"ע שם.
מג משננות הדב רבינו יהונתן שם (ראה ענין אלמנטים ס"ק פ ד"ה ומה מ"ל למאר), מ"א שם, וז"ה ברשב"א שם ד"ה מתני' שלו אמור.
מד מ"א שם, וכ"ח בס"י שפ"א ס"ד, לקמן שם ס"ד תשי"ג.
מ"ה ע"י שם בתוס' ס"ד, א ד"ה א"כ.
מה נהר שלום ס"ק ה לגרסת הגור שלפנינו, ענין אלמנטים שם.
מו רשב"א בעבודת הקדוש שער ד ס"ג, ח"מ פ"ב ה"ג, שריע ס"ה.
מז משנה שם ס"ב, ב, מור וש"ע ס"ה.

ס"ט שפ"א
א ברלקמן בסמך שלכתחלה אמור, וראה משנה ברורה שעה"כ ס"ק א.
ב תשנה ט"ז, ב, כרבי יהודה, מור וש"ע ס"ה.

הלכות עירובין שפא

תת

שהרי חוזר בו מביטולו¹ שביטל להם חלקו שבחצר ואין אומרים כאן שבת כיון שהותרה הותרה שכיין שהחזר בו א"כ בודאי לא הסיה לבו לגמרי מתחלה ולא הותרה שבת מעולם.² ואינה נקראת חורה אלא כשמוציא מבתו לחצר אבל אם מכניס מחצר לביתו אין זו חורה³ שכיין שביטל להם החצר מפנה הוא את חפציו ממנה לבית ואינו אוסר עליהם בהכנסה זו (אבל מכל מקום אוסר לו להכניס מחצר לבית שהרי ביתו מיוחד לו והחצר להם ונמצא מוציא מרשות לרשות⁴).

כמה דברים אומרים בשלא ביטל להם אלא רשותו שבחצר כלכד אבל אם ביטל להם גם רשותו ביתו והכניס מחצר לבית הרי זו חורה מביטול הבית ואוסרו עליהם.⁵

וכל זה כשמוציא או מכניס קודם שהחזיקו הם ברשות שביטל⁶ כגון קודם שהוציאו מבתיהם לחצר או הכניסו מחצר לבתיהם כשביטל להם רשותו שבחצר או קודם שהוציאו מבתו לחצר או מחצר לביתו כשביטל להם גם רשותו ביתו אבל לאחר שהחזיקו ברשותו בין בהוצאה לברדה בין בהכנסה לברדה⁷ שוב אינו יכול לחזור בו ואע"פ שהכנסה אינה נקראת חוקה לענין חורה שאין זה חוזר ומחזיק ברשותו כשמוכניס ממנו חפציו לביתו⁸ אעפ"כ נקראת חוקה לענין שלא יוכל לחזור בו⁹ שכל שעשו דבר ברשותו שהיו אוסרים לעשותו אם לא ביטלה להם הרי זו חוקה¹⁰ ואינו אוסר עליהם כשהחזר בו.

אבל הוא אוסר להכניס ולהוציא בחצרו¹¹ אף לאחר שהחזיקו בה אלא א"כ ביטל להם גם רשותו ביתו שאז נעשה כאורח גמור אצלם כמו שנכתבאר בס"י ש"פ¹².

ואין חוקה מועלת אלא כשהחזיקו משחשבה אבל מה שמוציאים ומכניסים מבעוד יום אין זו הוכחה שהיא רשות שלהם¹³ שהרי אף אם לא ביטלה להם היו רשאים להוציא ולהכניס מבעוד יום¹⁴ ויש אומרים¹⁵ שאף חוקה שמבעוד יום מועלת אע"פ שאינה מוכחת ובלבד שתהא אחר הביטול (ויש להחמיר כסברא הראשונה לכתחלה¹⁶ ובריעבד יש להקל ברבירי סופרים¹⁷):

ב יש ביטול רשות מחצר לחצר¹⁸ אפילו אינן אוסרות זו על זו כגון ב' הצרות ופתח ביניהן ועיובה כל אחת לעצמה¹⁹ ולא עירבו יחד יכולה כל אחת לבטל רשותה לחבירתה שתהא חבירתה מותרת להשתמש בה ולא היא²⁰.

ואין צריך לומר אם אוסרות זו על זו²¹ כגון ב' הצרות זו לפניו מזו²² ועירבה החיצונה

א רש"י שם ד"ה הרי זה אוסר מור ושילע שם.
 ב רא"ש פ"ח ס"ז בשם הראב"ד. וראה אלה רבה ס"ק ג.
 ד תוס' סד, א ד"ה אם כן. רא"ש פ"ז ס"ד (לענין להוציא לבית חבר, כולקטן ס"ד). ב"י ד"ה ומ"ש החוקה. מ"א ס"ק א, לגרסת ולפירוש מהוצאת השקל ותוספת שבת ס"ק ב. וראה לקמן ס"ה, שאם הוציא מבתיהם לחצר קודם שהחזיקו אין זו חורה.
 ו בחשנה שם. ודעון המ"א ס"ק א צ"ע (ראה גרסת מהוצאת השקל). וראה גם לעיל ס"י שם ס"ב כמסגרי.
 ז רבי אליעזר במשנה כג, א פ"שי כג, א ד"ה אנשי חצר (הדבר הוא אף להכניס כשביטול רשות ביתו). תוס' סה, ב ד"ה והוציאו. מ"א שם (לגרסתא ופירוש ה"ל). אלה ונמצא ס"ק א.
 ח בריתא שם ספ, א. מור ושילע שם.
 ט תוס' סה, ב ד"ה והוציאו. שילע שם.
 י כשביטל רשותו ולא ביתו, וכדלעיל.

יא ב"י ד"ה ומ"ש החוקה. תוספת שבת ס"ק ג.
 יב תוס' שם.
 יג מ"א ס"ק ב.
 יד סעף ג.
 טו רש"י סה, ב ד"ה והוציאו. ריעה הב' בשילע שם. וראה גם לקמן ס"י שפ"ט ס"ט (לבי שכרות נכרי).
 טז מ"א ס"ק ג. וראה גם לביש ס"א. ס"ז ס"ק ב.
 יז סדר ריעה דא' בשילע שם.
 יח [ע"י] מ"א ס"י פ"ב ס"ק ו.
 יט כ"ח בשילע. וראה כף החיים אות יא.
 כ ד' יחזון טו, ב. מור ושילע ס"ב.
 כא ב"י ד"ה ומ"ש גבי ב' הצרות ופתח. שילע שם.
 כב מור ושילע שם.
 כג דלדעת אב"י שם גם שמואל מורה בזה.
 כד מור ושילע שם.

הלכות עירובין שפא

תהא

לכרה והפנימית לא עירבה כלל¹⁰ שאוסרת היא על החיצונה כמו שנתבאר בס' שע"ח¹¹ יכולה היא לבטל לה רשות שיש לה בה להשתמש ולדרוס בה שלא תשתמש ולא תעבור עליה אלא בשעה שצריכה לצאת ולבא ותהיה החיצונה מותרת להשתמש בחצירה¹² אף על פי שהפנימים עוברים עליה כשצריכים לצאת ולבא (ו) העברה לכרה אינה אוסרת אלא כשמתמשים שם לעשות צרכיהם שזה שאמרו שהפנימית אוסרת בדריסת הרגל כשדורסת החיצונה אין הכולנה שדריסת והעברת הרגל בלכרה תאסור אלא דריסת הרגל כשדורסת שם ומשתמשת בצרכיה ברךך תשמיש החצר לבתים היא אוסרת אותה כמו שאוסרים אותה הבתים שבה אם לא עירבו בה ולכן כשביטלה לה זכות זה ואינה משתמשת בה בשבת אינה אוסרת אותה אעפ"י שעוברת עליה¹³.

וכן אם עירבו הפנימית והחיצונה ביחד ושכח אחד מהפנימית ולא עירב ששתיהן אסורות כמו שנתבאר שם יכול הוא לבטל להם רשותו¹⁴ וצריך שיבטל לכל אחד מהפנימית ולכל אחד מהחיצונה¹⁵ ואז הוא לברו אסור וכולם מותרים¹⁶ אבל אם לא ביטל אלא להפנימית אף הפנימית אסורה שהחיצונה אוסרתה¹⁷ ואעפ"י שאין להחיצונה דריסת הרגל עליה מ"מ העירוב שעירבה עמה מרגילה לתוכה¹⁸ וכאלו היא דרה בה שעירוב משום דירה¹⁹.

אבל אם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב אין צריך לבטל להפנימית שאף אם לא עירבה החיצונה כלל אלא הפנימית לכרה אין החיצונה אוסרת את הפנימית הואיל ואין לה דריסת הרגל עליה ואין העירוב מרגילה לתוכה מפני שיכולה לומר לה לתיקוני שתפתח עמי ולא לעיוותיך²⁰ משא"כ כששכח אחד מן הפנימית ולא עירב אינה יכולה לומר כן כיון שתעויות הוא ממנה²¹.

ג. יש ביטול רשות כחורבה²² שאם היו ב' בתים וחורבה ביניהם²³ שהיא של שניהם²⁴ (א) שאינה של שניהם אבל שניהם משתמשים בה בתשמיש נוח שהם אוסרים זה על זה כמו שנתבאר בס' שע"ו²⁵) ושכחו ולא עירבו יכול אחד לבטל לחבירו להיותו מותר בה ואין אומרים שלא הקילו חכמים בביטול רשות אלא בחצר שלפני הבתים שבה הוא עיקר תשמישם²⁶;

ד. יש ביטול רשות מבית לבית שאם היו ב' בתים פתוחים זה לזה ולא עירבו יחד אחד מבטל רשות ביתו לחבירו ואפילו המבטל מותר להוציא מביתו לבית חבירו²⁷ שהיו הכל של חבירו²⁸ כיון שביטלו לו ואפילו קודם שהחזיק חבירו בביתו יכול הוא להוציא ממנו לבית חבירו²⁹.

לו חשי"ט, רע"א ד"ה שבת, תוס' ד"ה שבת, ב"י ד"ה תהא הדין שאם שבת, לבוש שם.
לו ד' יוחנן טו סז, ב. מור וש"ע ס"ג.
לח רש"י שם ד"ה אין ביטול רשות בחורבה.
לט מור וש"ע שם.
מ סעף ג.
מא רש"י שם, מ"א ס"ק ד.
מב תוס' סד, א ד"ה אם כן בשם רש"י, רא"ש פ"ו ס"ד.
מג מור וש"ע ס"ד.
מו מ"א ס"ק ה.
מז כ"מ בב"י ד"ה ומ"ש אסור להוציא גבי חדר, בפירוש ה"ב, דמירוי במור וש"ע קודם שהחזיק, וראה לקמן ס"ה ובמה"ש שם, דבזה מירוי אף בב"י ד"ה ח"ש רכנו אבל אנו יכול, ובה מירוי תהום שם.

כה ב"י שם ד"ה ומ"ש גבי ב' חצרות זו, ש"ע שם.
כו סעף ב.
כז מור וש"ע שם.
כח תוס' נ"ג, ב ד"ה הפנימית, ב"י ד"ה ומ"ש שלא תשמש, לבוש ס"ב, וראה לקמן סי' שפ"ט וסי' שצ"ב מ"ד שלענין חצר ומבוי או מבוי ועוד לא סגי בביטול רשות ההשתמשות (ע"ד שיעשו אצטבא).
כט מור וש"ע שם.
ל רבא שם.
לא ב"י ד"ה ומ"ש או עירבו יחד, ש"ע שם.
לב רבא שם.
לג רש"י שם ד"ה אין בה פנימית.
לד רש"י שם ד"ה פנימית מותרת.
לה גמרא שם, לבוש שם.

התב הלכות עירובין שפא

ואינו דומה להמבטל רשות הצירו שאין לו להוציא מביתו לחצר אפילו ביטל גם רשות ביתו עד שיחזיקו הם תחלה ואפילו אם החזיקו אינו מועיל אלא ביחוד שביטל לרבים אבל לא ביחוד ליחיד כמו שנתבאר בס"י ש"פ¹⁰⁰ לפי שכיון שהיה לו חלק בחצר אלא שביטלו להם א"כ כשמוציא מביתו לחצר נראה כחוזר מביטלו ומחזיק בחלקו שבחצר ולכן צריך שיחזיקו הם תחלה ואז נעשה הוא כאורה אצלם אם הם רבים אבל לא יחיד אצל יחיד משא"כ כשמוציא לבית חבירו שלא היה לו בו חלק מעולם ולא ביטלו אינו נראה כחוזר ומחזיק ברשותו בהוצאה זו¹⁰¹:

ה' אבל אינו יכול להכניס מבית חבירו לביתו שכשמכניס לביתו נראה כחוזר ומחזיק ברשותו¹⁰² ואפילו החזיק בו כבר חבירו אינו מועיל להתיר גם לו כיון שאינו נעשה כאורה אצל חבירו מפני שהוא יחיד אצל יחיד¹⁰³ ואם הוא יחיד אצל רבים עכ"פ לא יכניס לביתו מבתיהם עד שיחזיקו הם תחלה בביתו¹⁰⁴.

ואם יש לו חדר פתוח לביתו¹⁰⁵ וביטל רשות ביתו בלבד בלי החדר¹⁰⁶ אסור להוציא מהחדר לביתו שהחדר מיוחד לו והבית לחבירו ונמצא מוציא מרשות לרשות ואפילו הוא יחיד אצל רבים אינו נעשה כאורה אצלם לענין הוצאה והכנסה מחדר לבית כמו שהמבטל רשות הצירו ולא רשות ביתו אינו נעשה כאורה אצלם לענין הוצאה והכנסה מביתו לחצר כמו שנתבאר בס"י ש"פ¹⁰⁷.

אבל יכול להכניס מבתיהם לביתו¹⁰⁸ אפילו קודם שהחזיקו הם בביתו כמו שהמבטל רשות הצירו יכול להוציא מבתיהם לחצר קודם שיחזיקו הם שאינה נקראת חורה אלא כשמוציא מביתו אבל לא מבתיהם¹⁰⁹.

ויש אומרים¹¹⁰ שאין לבטל רשות מבית לבית אלא אם כן ישאיר לעצמו חדר אחד שלא יבטלו לו לפי שיש לחוש שלא תשתכח תורת עירוב¹¹¹ מבתיים אלו הפתוחים זה לזה שכולם יבטלו בעליהם לאחר וגם הם יהיו מותרים להוציא כל אחד מביתו לבית חבירו הואיל ואינו נראה כחוזר ומחזיק ברשותו בהוצאה זו מה שאין כן כשמשאיר חדר אחד שאסור להוציא ממנו לבית ואם היה עירוב היה מותר נמצא משתכח הוא בעירוב ושוב אין לחוש שיבטלו הכל ותשתכח תורת עירוב.

והעיקר כסברא הראשונה¹¹² שהרי אף אם אינו משאיר שום חדר משתכח הוא בעירוב

א ר"ה אנשי חצר, תש מפורש ברש"י שהוא יכול להכניס ולהוציא מביתו לחצר, וסי' דחתי' דהתם (כג, א) חירי' קודם שהחזיק, ומיהו מייתי התוס' דהכא (כס, א) ר"ה אם כן, שאסור להוציא מביתו לחצר, וכן תוס' דהתוס' דהא איירי לענין אסור ביחוד (קדם שהחזיק), ולא תוס' דסי' כרשב"א, (בעברת הקדש שער ר' ה"ה) שבתי' (פ"ב ד"ה, ר"ה) אצל יחיד רבו כרבים אצל יחיד, וכלעיל סי' שפ (פ"ה) חידושו הוא והיל' דפושט, וראה כללי הפסקים וההוראה כלל כג.
נד רש"י שם, דרישה סי' שפ ס"ק א, אליה רבה שם ס"ק ג, דתוס' שבת ס"ק ח, וראה לעיל סי' שפ ס"ה שרבים שביטלו ליחיד אסור להם להוציא אפילו מביתו לחצר.
נה ר"ת דר"י בתום' שם, רמ"א ס"ד, פ"ז ס"ק ג.
נו ברלקין סי' שפ ס"ד וי"ג.
נז שו"ע שם.

מה סעף ג.
מו תוס' רמ"ש שם, מור ולבוש ס"ד, פ"ז ס"ק ג, וראה לעיל סי' שפ ס"ה, שבמקום זה גם רבים שביטלו ליחיד מותרים להכניס מחצר לביתו, וראה לעיל סי' א, שבמקום זה יחיד שביטל רשותו לרבים ועבר והכניס מחצר לביתו אין זו חידה.
מז תוס' דשם ברנת רש"י, דא"ש שם בשם רבינו שמשון, מור ושע"ש שם.
מח ורא' ס"ק ג, דתוס' שבת ס"ק יא, דמר משה ס"ק ב.
מט דבזה מירי דתוס' כולקני' בסמוך.
נז תוס' שם, מור ושע"ש שם.
נח פירוש דא' בב"י שם.
נב סעף ב.
נג ב"י ר"ה וי"ש רבינו אבל אינו, רמ"א ס"ה, וגם הנד"א (ס"ק ז) נודה כהא (ביחוד אצל רבים), ועי' ב"י סי' ש"פ (ר"ה ומירה נראה) דיש' דתוס' רש"י ספ"ב (כ,

הלכות עירובין שמא-שפב תתג

שיהא מותר לו להכניס לביתו מביתו הכבדו שביטול לו ביתו שאסור לו עכשיו¹⁰¹ אפילו לאחר שהחזיק בו הכבדו אם הוא יחיד אצל יחיד ואצל רבים אצל יחיד ואעפ"כ טוב להחמיר לכתחלה להשאיר הדר אחר¹⁰²:

ה הביטול הוא במקום עירוב שמבעוד יום לפיכך במקום שלא היו יכולים לערב מבעוד יום אינם יכולים לבטל משתחשך¹⁰³ כגון ב' בתים בב' צידי רשות הרבים והקיפום נכרים מחיצה בשבת¹⁰⁴ כענין שיש ביניהן כמו חצר שב' בתים אלו פתוחים זה¹⁰⁵ והרי הם אוסרים זה על זה אינם יכולים לבטל אהר לחבירו כיון שלא היו יכולים לערב מבעוד יום¹⁰⁶:

ז אבל מי שירש בית בשבת¹⁰⁷ ונכנס לדור בו שאוסר הוא על בני החצר כגון שלא עירב עמהם¹⁰⁸ המוריש יכול לבטל להם רשותו ואף ע"פ שלא היה יכול לערב עמהם מבעוד יום שהרי לא היה דר בבית זה מבעוד יום מכל מקום היוורש במקום מורישו הוא עומד¹⁰⁹ והרי מורישו היה יכול לערב לכן יכול הוא לבטל:

ז מבטלין וחוזרין ומבטלין¹¹⁰ כלומר שמבטלין רשותן בני חצר זו לבני חצר אחרת שעירבה לעצמן או לאחד מבני חצר עד שיוציאו מה שירצו וחוזרים ומבטלים רשותם לאותם שביטלו להם עד שיוציאו גם הם מה שירצו¹¹¹ אבל אם לא היו חוזרים ומבטלים להם לא היו מותרים להוציא אפילו ביטלו גם רשות בתיהם הואיל והם רבים ואינם נעשים אורחים¹¹² כמו שנתבאר בס' ש"פ¹¹³:

שפב אם דירת גוי מעכבת בעירובו וכו' כ"ג מעיפים:

א דירת נכרי כדירת בהמה¹¹⁴ לפיכך הדר עם הנכרי בחצר אינו אוסר עליו עד שיהיה ב' ישראלים¹¹⁵ דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה וצריכים לערב יחד אוי גם הנכרי אוסר עליהם ואין עירובם מועיל עד שהנכרי ישכור להם רשותו שבהצד¹¹⁶ ולא משום שדירתו דירה אלא מפני שחששו חכמים שמא ילמדו הישראלים ממעשה הנכרי כשדודו בחצר אחת ובקשו עילה למנוע דירת הישראל עם הנכרי ולכן אמרו שאין עירוב מועיל במקום נכרי ואין ביטול רשות מועיל בנכרי עד שישכור והנכרי לא ירצה להשכור מפני שיהוש לשפטים¹¹⁷ ויקשה בענין הישראל דירתו עמו מפני איסור טלמול ויצא משם¹¹⁸ ולפי שאינו מצוי שדור ישראל אחד עם נכרי בחצר מפני שיהוש לעצמו שמא יהרגנו כי הנכרים חשודים על שפיתך דמים¹¹⁹ לכן לא הוצרכו לאסור עליו הטלמול משום דירת הנכרי כדי שירצא משם אבל ב' ישראלים אינם יראים ממנו ודרים עמו וילמדו ממעשיו¹²⁰.

סימן שפב

- נח תוס' שם בדעת רש"י הא"ש שם בשם רבינו שמשון.
נט סמ"ג הל' עירובין (רמב"ד). סו"ת ס' רשב"י רמ"א שם.
ס נגרא ע' ת"ב.
סא רב שושן סז, א. בריתא ע"ב, ב. מור ושול"ע ס"ה.
סב רש"י שם ד"ה והקיפום מור ושול"ע שם.
סג רש"י שם. מ"ז ס"ק ד' מ"א ס"ק ח.
סד רב וחזון ע"ב, ב. מור ושול"ע ס"ג.
סה רש"י תוס' ע"ב, סעיף ד"ה יורש. מור ושול"ע שם. ובהל"ע ס' שע"א ס"ג.
סו נגרא שם. לבוש ס"ז.
סז רב סז, ב. מור ושול"ע ס"ג.
סח רש"י שם ד"ה דא אמר רב. מור ושול"ע שם.
סט פרישה במקו המסין. מ"א ס"ק מ.
ע סוף ה.

- א בריתא סב, א. מור ולבוש ס"א.
ב תוס' סא, ב כרבי אליעזר בן יעקב. מור ושול"ע ס"א.
ג רש"י שם ד"ה עד שיהו. מור ושול"ע שם.
ד ובי"ח לקמן ס"ב ובס"י שפ"ג (רשותו שבהצד). ועד"ז בס"כ (רמב"ם בכירות רשות דרסת תלו בחצר). וראה לקמן ס"ד אי סני בשכורו ולקינו בחצר בלתי.
ה אב"י שם סב, א. מור ושול"ע שם.
ו רש"י שם ד"ה ועיכ"ם לא מוגר. מור ולבוש שם. ס"ז ס"א.
ז ראה לעיל ס"ב כ' ס"ג. לק"ש ח"כ ע' 162 ובהערת.
ח אב"י שם. מור ולבוש שם. ס"ז שם. מ"א ס"ק א.